

Ольга Бешлей
(Чернівці)

КОМУНІКАТИВНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СТРАТЕГІЙ КОНФЛІКТНОГО ДІАЛОГУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ТИПІВ ТА МОДЕЛЕЙ ПОВЕДІНКИ КОНФЛІКТНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ

Досліджено поняття комунікативної ефективності мовлення залежно від існуючих моделей поведінки мовців у конфліктному діалозі. Подані класифікації основних типів конфліктних особистостей відповідно до обраних мовленнєвих стратегій у ході конфліктної взаємодії.

Ключові слова: конфліктна взаємодія, комунікативна ефективність, модель поведінки, діалогічне мовлення.

Исследовано понятие коммуникативной эффективности речи в зависимости от существующих моделей поведения индивидов в конфликтном диалоге. Представлены классификации основных типов конфликтных личностей согласно выбранным речевым стратегиям в ходе конфликтного взаимодействия.

Ключевые слова: конфликтное взаимодействие, коммуникативная эффективность, модель поведения, диалогическая речь.

The research focuses on the investigation of the existing speakers' behavior models in the conflict dialog and deals with the definition of "communicative efficiency" depending on personal characteristics and situational conditions in dialog. The classification of the main types of conflict personalities was provided according to the selected speech strategies during the conflict interaction.

Key words: conflict interaction, communicative efficiency, behavior model, dialogical speech.

Відповідно до тенденції зростання наукової лінгвістичної зацікавленості в антропоцентричному напрямку, вивчення мовних явищ полягає в дослідженні об'єктів переважно за їх роллю, призначенням і функцією в умовах складних взаємин з навколишнім світом та оточуючими. Таким чином, в центр сучасної лінгвістики потрапляє *проблема мовної особистості*. Адже кожна особистість виражається *в мові й через мову*, яка насичує додатковим смислом і поглиблює поняття особистості взагалі – це єдність мовної здібності й комунікативної компетенції індивіда [7, с. 218].

У сучасній лінгвістиці чимала увага приділяється саме асиметрії мовленнєвої комунікації, що відповідно створює умови існування вербального конфлікту як феномена інтеракції між комунікантами, оскільки останні є не ідеальними моделями, а реальними мовними особистостями, які протиставляються один одному в соціальному, психічному та, безумовно, мовному відношенні.

Актуальність обраної нами теми вбачаємо у необхідності вивчення вербально-когнітивних розбіжностей адресанта й адресата, тобто *конфліктних особистостей*, які порушуючи нормативні обмеження соціального та морального характеру, стимулюють виникнення власне *вербальних конфліктів*.

Дослідження лінгвістичної, соціальної і психологічної природи комунікативного конфлікту відноситься до пріоритетного й перспективного напрямку сучасної мовознавчої науки, де ми виділяємо присвячені даній проблемі праці таких науковців: В. П. Захарова, Ю. О. Симоненка, М. М. Коряка, Д. Скотта, Д. Рапопорта (вивчення психологічного аспекту поведінки конфліктних особистостей); А. Козера (дослідження функцій конфліктів у мовленні); Р. Дарендорфа (конфлікт суспільства і мовної особистості); Т.А. Воронцової, Л.О. Беркович (характеристика емоційних станів людини в конфлікті), Н.І. Формановської (опис прагматичних характеристик поведінки людини в ситуаціях суперечки і сварки). Поведінкові аспекти вивчення конфліктного мовлення набувають комплексного характеру, включаючи як когнітивні, так і комунікативно-прагматичні компоненти. Підтвердженням цьому є думка деяких науковців: з одного боку, мовна особистість є носієм індивідуально-специфічних характеристик, а з іншого, продуцентом своєрідного стилю вербальної поведінки [5, с. 273].

Однак за межами досліджень опинилося вивчення поняття ефективності спілкування учасників конфліктної взаємодії, що втілюючись в обраних мовцями стратегіях і тактиках, найчіткіше відображення знаходить у діалогічному мовленні. Таким чином, **об'єктом наукового аналізу** виступають саме діалоги конфліктного характеру, лексико-семантичні характеристики та особливості вживання яких і є **предметом дослідження**. В даному випадку мова йде про ефективність застосування комунікантами тих чи інших моделей поведінки у конфлікті.

Фактичним матеріалом слугували конфліктні діалоги, відібрані методом суцільної вибірки з прозових творів англomовних авторів кінця ХХ – поч. ХХІ ст. Об'єм вибірки складає 500 діалогів (5 000 ст. тексту).

Метою статті є виокремлення основних типів та моделей мовленнєвої поведінки мовців у конфліктному діалозі, виражених відповідними стратегічними лініями учасників у ході взаємодії. Основним **завданням** є отримання необхідних результатів шляхом визначення частоти застосування таких моделей у конфлікті та здійснення

їх класифікації на основі матеріалу англomовного художнього тексту.

Кожен з комунікантів є носієм різних типів ролей, проте у кожній конкретній ситуації актуалізується лише одна з них. Поняття ролі можна трактувати зі згаданих позицій: соціологічної, психологічної, лінгвістичної.

З лінгвістичного погляду, комунікативна роль виступає як відносно стійка, внутрішньо зв'язана та очікувана іншими, система комунікативних вчинків індивіда, значною мірою визначена його соціальним статусом, віковими, гендерними та іншими чинниками [2, с. 109].

Детальний розгляд емоційного та психологічного станів учасників конфліктної взаємодії дасть змогу конкретизувати особливості певних моделей поведінки мовців, класифікувати їх відповідно до встановлених критерій: мотивації, перебігу подій, результатів тощо, а потім визначити ступінь ефективності їх використання у відповідних мовних ситуаціях, коли завдяки наявності елементів психологічної напруги, проявляються найбільш індивідуальні характеристики мовного портрета індивіда.

Зазвичай даному процесу притаманні глибокі і інтенсивні емоції, їх швидке виникнення, коливання настрою, імпульсивність, невірноваженість у поведінці, страх і тривога, потреба в агресії, труднощі пристосування до середовища, упертість та інше. Конфлікт часто супроводжується активним впливом на партнера, використанням негативних засобів мовної взаємодії.

Тому доцільним є розгляд типу *домінуючої позиції* мовця стосовно іншого учасника спілкування. За таким критерієм дослідники різних наукових сфер в найзагальніших рисах виділяють два типи мовних особистостей: *конфліктний (деструктивний)* та *кооперативний (конструктивний)* [6, с. 235]. Нерідко в науковій літературі зустрічаємо і третій тип – *конформістський* [3, с. 50]. Розглянемо детальніше ці типи:

1. Деструктивна модель поведінки мовця є найбільш помітною (*кількісна частка становить 72%*) і має на меті подолання противника. Такі люди, як правило, прагнуть домінувати в стосунках з іншими, висуваючи власні інтереси, порушуючи чужі цінності, виступаючи ініціаторами конфліктів. Вони імпульсивні, жорсткі, грубі, здатні до принижень.

"What?"

He took two steps toward me, leaning over me and glaring with fury. "Well, I'm so sorry that I can't be the right kind of monster for

you, Bella. I guess I'm just not as great as a bloodsucker, am I?"

I jumped to my feet and glared back. "No, you're not!" I shouted. "It's not what you are, stupid, it's what you do!" [19, с. 217].

2. Конструктивна модель поведінки спрямована на уникнення конфлікту, пошук шляхів його вирішення, яке задовольнятиме всіх. На жаль, кількість представників даного типу менше – *кількісна частка сягає 16%*. Залагодження конфлікту є основною метою особистостей даного типу. Їм властиві такі риси: терплячість, самоконтроль, відкритість та небагатослівність.

I turned my back and started to walk away.

"Wait," he called. I kept walking, sloshing angrily through the rain. But he was next to me, easily keeping pace.

"I'm sorry, that was rude," he said as we walked. I ignored him. "I'm not saying it isn't true," he continued, "but it was rude to say it, anyway."

"Why won't you leave me alone?" I grumbled [21, с. 40].

3. Конформістська модель передбачає поступки та згоду з опонентом з метою запобігання подальшого розвитку конфлікту. Особистості такого типу переважно відрізняються витримкою та, в деякій мірі, інертністю до подій та людей, що їх оточують. Тому у кількісному співвідношенні з іншими моделями дотримання такого типу поведінки обмежується **12%**.

"It wasn't like I thought it was. This isn't Sam's fault. He's helping me as much as he can." He looked over my head, rage burning out from his eyes.

"He's helping you," I repeated dubiously. "Naturally" [20, с. 174].

Взагалі, існує чимало підходів до класифікації типів конфліктних особистостей. Наведемо декілька типологій, що базуються здебільшого на індивідуальних особливостях характеру мовців. Хоча варто зауважити, що запропоновані класифікації є загальними типовими рамками поведінки, які легко модифікуються під дією різних внутрішніх та зовнішніх чинників.

Спершу розглянемо найбільш вдалу, на наш погляд, класифікацію, запропоновану українськими дослідниками-психологами [1, с. 79].

Отже, виділяють такі типи конфліктних особистостей:

1. Демонстративний (38%):

Головне – бути в центрі уваги і виглядати достойно в очах інших. Часто такі типи людей є ініціаторами конфліктів, хоча й не вважають себе такими, почувавшись комфортно у суперечці.

"You're so cornered," he said cuttingly.

"You'll never corner me, Rhett Sutler, or frighten me. You are nothing

but drunken beast who's been with bad women so long that you can't understand Ashley or me. You've lived in dirt too long to know anything else. You are jealous of something you can't understand!" [24, с. 951].

2. Ригідний (26%):

Найбільш помітна особливість – небажання і невміння рахуватися з думкою оточуючих. Часто їх поведінка відрізняється грубістю, завищеною самооцінкою та відвертою прямолінійністю.

"But you don't understand, it was only Laura."

"What do you mean 'only'? You had a beautiful girl in your room when you were supposed to be waiting for me."

"Please, how often do I have to tell you she's just a friend?" [22, с. 78].

3. Некерований (23%):

Основні риси – імпульсивність, непередбачуваність поведінки, відсутність самоконтролю, схильність звинувачувати інших в несприятливих обставинах, що склалися.

"You might control yourself on occasion, but these leeches you're taking her to –" Jacob was furiously accusing her.

"Yes. You're right, dog." Alice was snarling, too [20, с. 274].

4. Безконфліктний (13%):

Прагнення до компромісу – найбільш характерна ознака. Не володіючи достатньою силою волі, такі люди часто замкнуті в собі.

"You don't know what it is like," Hodge said, letting out his breath a hissing gasp. "Being afraid all the time –"

"That's true. I don't." Valentine's voice was as sorrowful as his eyes. But there was dislike in his eyes too, a trace of scorn [10, с. 368].

У галузі конфліктології зустрічаємо дещо інші види класифікацій конфліктних особистостей. Н. А. Кох пропонує типологію, що ґрунтується на обраній мовцем стратегії поведінки та ведення конфлікту [4, с. 81]:

1. „Грубіян” (29%) – стратегія ходу напролом; відсутність емоційної стриманості; психологічний тиск; неприйняття позицій адресата.

"Why do you care? I thought we agreed that you would stay away from me."

"Just trying to be polite, Kyle, that's all."

"Why? It really pisses me off when you start happy horseshit like we're a couple of old pals. I'd rather be anywhere else in the whole world" [12, с. 116].

2. „Крикун” (27%) – постійне безпричинне підвищення голосу; небажання вислухати та прийняти думку співрозмовника.

"What the devil do you want of me?" he yelled into her face. /.../

"I want to see the Princess Mary," she said quietly. "That is all".

"Go!" he bellowed. /.../ There was a long painful silence [11, с. 169].

3. „Граната” (20%) – несподіваний вибух емоцій за найменших подразнень; неможливість утримання контролю над ситуацією.

"But I don't know what you are talking about."

"You son of a bitch! Don't you give me this soft treatment? I know all your fucking tricks" [9, с. 55].

4. „Всезнайка” (16%) – характерна звичка перебивання та приниження суттєвості сказаного співрозмовником; демонстрація переваги в компетентності та обізнаності.

You gonna be the one to take her down? – I couldn't stop myself from wincing. – No, you're not. So, what? You gonna make one of us do it? And then hold a grudge against whoever it is forever?

I wouldn't t...

Sure you won't. You're not ready for this fight, Jacob [18, с. 103].

5. „Песиміст” (8%) – постійна наявність побоювань та негативних висловлювань з приводу будь-яких проблем.

"It was the first time. But it was the first important time. Do you hate me?"

"Do I hate you? Why should I hate you?" Prew said, contemptuously.

"But you do. You're contemptuous of me. Aren't you? You think I'm evil."

"No, you're the one that thinks you're evil. I don't think so" [14, с. 376].

Досить розгорнуту класифікацію активних та пасивних конфліктних особистостей дає англійський конфліктолог Р. Брамсон [8, с. 42]:

1. „Агресивні” (63%):

„Танки” самовпевнені, мають гучний голос, неуважні до оточуючих, абсолютно впевнені у своїй компетентності.

"I won't let that happen again."

"I'm not staying here."

"Oh, I think you will." His smile evaporated. "Because if you leave me, I will have Dante kill your precious Nathaniel."

Her heart seized. "You're so pathetic" [23, с. 243].

„Снайпери” діють інакше, переважно нишком, застосовуючи тактику іронії та інші приховані методи агресії.

"He's a very attractive man. Don't you think so?" said Debora.

"Everyone we know is attractive," I said to annoy her.

"Not you, pet. You look as if you've used up your liver for this" [16, с. 61].

„Підривники” використовують переважно лайливу лексику та крик.

"You'll never touch me any more!"

"You little bastard. You'll be sorry you ran from me" [24, с. 133].

2. „Скаржники” (22%):

Це типові провокатори конфлікту, які, зазвичай, дуже барвисто описують свої „біди”, звинувачуючи в них будь-кого, лише не себе.

"No, dammit! You broke my hand!"

"Bella, you broke your hand. Now stop dancing around and let me look at it."

"Don't touch me! I'm going home right now!" [20, с. 222].

3. „Тривожні” (15%):

Такі особистості володіють негативною реакцією на все, тому тривоги породжують у них не відхід від конфлікту, а подальшу агресію.

I have got to go.

Okay, I understand and I promise I will not try and stop you, but you can not just go... Look, come inside and talk... Just for a few minutes.

NO!... Please... Please do not make me stay... I swear ... If you do, sooner or later... maybe tomorrow, maybe next week... maybe a year from now... I will go right out the window [13, с. 215].

Таким чином, через власні когнітивні знання й відповідно до умов мовленнєвого епізоду кожен мовець по-своєму оцінює ситуацію та здійснює відповідні мовленнєві дії, адекватний вибір яких і забезпечує *ефективність* всього комунікативного процесу.

Так чи інакше, знання типових моделей поведінки, стратегій та реакцій співрозмовників у міжособистісних конфліктах, поєднане з умінням визначати характеристики різних психологічних типів мовців, надає широку панораму можливостей використання різних прийомів для вирішення конфліктів та складає подальшу **перспективу** дослідження у даній сфері, що, справді буде вагомим вкладом у розвиток сучасних лінгвістичних напрямів: прагматики, психолінгвістики та дискурсної лінгвістики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Анцупов А. Я. Конфликтология : Учебник для вузов / А. Я. Анцупов. – М. : ЮНИТИ, 2000. – 551 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Вид. центр „Академія”, 2004. – 344 с.
3. Корольова А. В. Стратегії і тактики комунікативної поведінки учасників спілкування в ситуації конфлікту / А. В. Корольова // Збірник наукових праць КНУ ім. Тараса Шевченка. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2008. – Вип. 1. – С. 48–53.
4. Кох Н. А. Конфликтология / Н. А. Кох. – Екатеринбург, 2003. – 214 с.
5. Ляпон М. В. Языковая личность : поиск доминанты / М. В. Ляпон // Язык-система. Язык-текст. Язык-способность. – М. : Изд-во РАН, 1995. – С. 260–275.
6. Стернин И. А. О понятии эффективного общения / И. А. Стернин. – Воронеж, 1995. – 412 с.

7. Шахнарович А. М. Языковая личность и языковая способность / А. М. Шахнарович // Язык-система. Язык-текст. Язык-способность : Сб. статей. – М. : Изд-во РАН Ин-т рус. яз., 1995. – С. 213–223.
8. Bramson R. Problemakers / R. Bramson // Time. – 1980. – March 17. – P. 4–9.
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ
9. Bellow S. Herzog / S. Bellow. – L. : Penguin Books, 1976. – 344 p.
10. Clare C. City of Bones / C. Clare. – N. Y. : Margaret Books, 2007. – 485 p.
11. Gregory F. The Other Boleyn Girl / F. Gregory. – N. Y. : Scrib, 2001. – 318 p.
12. Grisham J. The Associate / J. Grisham. – L. : Century, 2009. – 373 p.
13. James P. D. Private Patient / P. D. James – L. : Penguin Books, 2008. – 498 p.
14. Jones J. From Here to Eternity / J. Jones. – N. Y. : Signet, 1963. – 286 p.
15. Lawrence D. H. The Trespasser / D. H. Lawrence. – Rockville, Maryland : Ferenity Publishers, LLC, 2008. – 172 p.
16. Mailer N. American Dream / N. Mailer. – N. Y. : Owl Books, 1997. – 270 p.
17. McEwan I. Atonement / I. McEwan. – L. : Vintage books, 2002. – 376 p.
18. Meyer S. Breaking Dawn / S. Meyer. – L. : Palimpsest Book, 2009. – 697 p.
19. Meyer S. Eclipse / S. Meyer. – L. : Palimpsest Book, 2009. – 550 p.
20. Meyer S. New Moon / S. Meyer. – L. : Palimpsest Book, 2009. – 497 p.
21. Meyer S. Twilight / S. Meyer. – L. : Palimpsest Book, 2009. – 434 p.
22. Priest J. Gecko / J. Priest. – Portland : Bootleg Press, 2003. – 344 p.
23. Sheldon S. Bloodline / S. Sheldon. – N.Y. : Warner Books, 1999. – 460 p.
24. Whitehead D. P. Into the Light / D. P. Whitehead. – Colorado, Denver : Outskirts Press, Inc., 2006. – 476 p.

Наталія Бондарчук
(Львів)

ФУНКЦІОНА СВОЄРІДНІСТЬ НАРАТИВА ПОВІДОМЛЕННЯ НОВИН

Здійснений аналіз стану дослідження наратива та наративному аналізу в сучасній філологічній науці. Визначено особливості використання оповідних прийомів та функційну своєрідність парадигм наратива за параметрами їхньої репрезентації у тексті газетних заміток.

Ключові слова: наратив, оповідання, новини, наративний аналіз, парадигма.

Осуществлен анализ состояния исследования нарратива и нарративного анализа в современной филологической науке. Определены особенности использования нарратологических приемов и функциональная специфика парадигм нарратива по определенным параметрам их репрезентации в тексте газетных заметок.

Ключевые слова: нарратив, рассказ, новости, нарративный анализ, парадигма.

The article aims at the analysis of narrative research and narrative analysis in contemporary literary criticism and journalism. The narrative analysis research methods which are used to analyze data draw from structuralism and literary criticism in its use of story elements, structure, and organization. The interdisciplinary task of different narrative theories is the desire to identify fundamental meaning-making